

**Қазақстан Республикасы еңбек
құқығының қағидалары мен
қайнар көздері**

Лекция жоспары (2 сағат):

- **1 сабақ**
- Еңбек құқығы қайнар көздерінің түсінігі, түрлері
- Еңбек құқығы қайнар көздерінің кеңістіктегі, уақыт бойынша, тұлғалар шеңбері бойынша әрекеті.
- **2 сабақ**
- Еңбек құқығының қағидаларының түсінігі түрлері
- Еңбек құқығының салааралық қағидалары
- Еңбек құқығының салалық қағидалары
-
-

Еңбек құқығының қайнар көздерінің жіктелінуі.

ҚР
Конституциясы

ҚР Еңбек
кодексі

Жеке еңбек
шарты

Әлеуметтік
серіктестік
шарттары

Локальды
актілер

Еңбек құқығы қайнар көздерінің түсінігі және белгілері

ҚР Конституциясы **24** бабында әркімнің еңбек ету бостандығына, қызмет пен кәсіп түрін еркін таңдауына құқығы бар. **Еріксіз еңбекке** соттың үкімі бойынша не төтенше жағдайда немесе соғыс жағдайында ғана жол беріледі.

Еңбек құқығы қайнар көздерінің түсінігі және белгілері

- Әркімнің қауіпсіздік пен тазалық талаптарына сай еңбек ету жағдайына, еңбегі үшін нендей бір кемсітусіз сыйақы алуына, сондай-ақ жұмыссыздықтан **әлеуметтік қорғалуға құқығы бар.** Ереуіл жасау жеке және ұжымдық еңбек дауларын шешу құқығы мойындалады.

Еңбек құқығы қайнар көздерінің түсінігі және белгілері

- Әркімнің *тынығу құқығы* бар. Еңбек шарты бойынша, жұмыс істейтіндерге заңмен белгіленген жұмыс уақытының ұзақтығына, демалыс және мереке күндеріне, жыл сайынғы ақылы демалысқа кепілдік беріледі.

Жеке еңбек шарты

- жұмыскер мен жұмыс берушінің арасында жазбаша нысанда жасалатын екіжақты келісімшарт, мұнда жұмыскер белгілі бір біліктілігі, мамандығы бойынша жұмыстар атқарады, ал жұмыс беруші уақытында толық көлемде еңбекақы төлеуге міндеттенеді.

Локальды акт –

- белгілі бір мекеме, ұйы немесе кәсіпорынның ғана ішінде әрекет ететін акт.

Әлеуметтік серіктестік шарттары

әлеуметтік-экономикалық міндеттерге жету үшін мемлекет, кәсіпкерлер, азаматтар арасында қарым қатынастар жүйесі. Ол бас келісім (үкімет, кәсіподақтар мен жұмыс берушілердің арасында жасалады);

Салалық келісім ҚР кәсіпкерлер, ҚР жұмыс берушілер одағы, мұнай және биржалық одақтармен жасалады.

Аумақтық келісім аумақтық жұмыс берушілер одақтары мен атқарушы органдар арасында жасалады.

Еңбек құқығы қайнар көздерінің уақыт бойынша әрекеті

- Қазақстан Республикасы еңбек заңдарының кері күші болмайды және ол қолданысқа енгізілгеннен кейін туындаған қатынастарға қолданылады.

Еңбек құқығы қайнар көздерінің кеңістіктегі әрекеті

- Қазақстан Республикасының аумағында туындайтын еңбек қатынастарына қолданылады. Ел аумағындағы елшілер, өкілдіктер әуе су кемелерінде еңбек ететіндерге ҚР еңбек заңнамасы қолданылады.
- Әкімдіктер қабылдаған нормативтік актілер сол аумақта әрекет етеді.

Еңбек құқығы қайнар көздерінің кеңістіктегі әрекеті

- Локальды актілер сол ұйымның ғана ішінде әрекет етеді. Әлеуметтік серіктестік туралы **Бас келісім** елдің бүкіл аумағында әрекет етеді.

Еңбек құқығы қайнар көздерінің тұлғалар шеңбері бойынша әрекеті

- ҚР орналасқан барлық заңды тұлғалардың жұмыскерлеріне шетелдік заңды немесе жеке тұлғаларға **ҚР еңбек заңы қолданылады. Шетелдік жұмыс берушілер өз кәсіпорындарында қазақстан еңбек заңнамасына қайшы келетін жұмыскерлердің әлеуметтік-еңбек құқықтарын бұзатын еңбек жағдайларын бекіте алмайды.**

Еңбек құқығы қайнар көздерінің тұлғалар шеңбері бойынша әрекеті

- ҚР да тұратын **шетел азаматтарының ҚР азаматтарымен бірдей еңбек, демалу құқықтары мен міндеттеріне ие болады. Жұмыскерлер еңбекке орналастырған елдің еңбек заңындағы құқықтар мен міндеттерге ие болады.** Мысалы, кәсіби ауру, денсаулығына келтірілген залалды өтеу, жұмыс берушілер есебінен әлеуметтік қамсыздандыру

Еңбек құқығы қайнар көздерінің тұлғалар шеңбері бойынша әрекеті

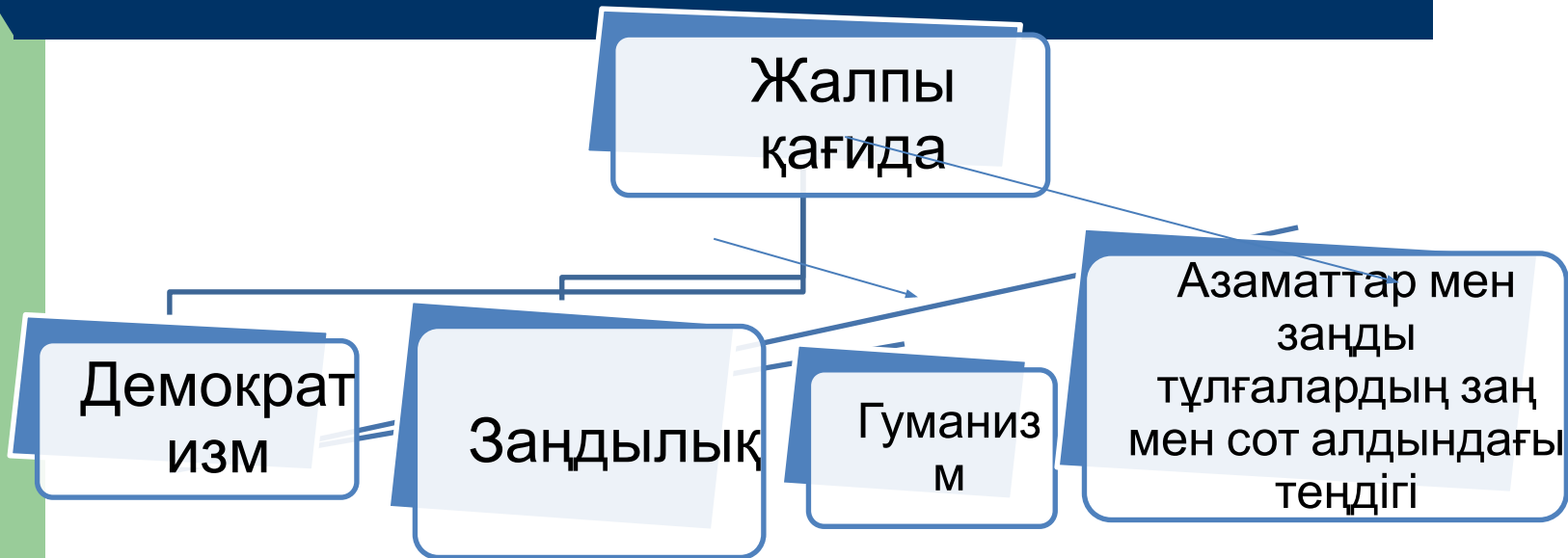
- Басқа мекемеге іссапарға жіберілген жұмыскерге сол кәсіпорынның ішкі тәртіп актілері қолданылады.
- ҚР тыс жерде мемлекеттік бюджет есебінен іссапарда болған ҚР жұмыскерлеріне, Парламент депутаттарына сол мекеменің **жұмыс және демалыс уақыты режимі** қолданылады.

Еңбек құқығы қағидасы-

- Жалдамалы еңбекті ұйымдастыру мен жұмыс істеуінің сипатты белгілері мен мемлекеттің осы саладағы әлеуметтік саясатының ережелері

Еңбек құқығы қағидаларының түрлері

Гуманизм қағидасы

- Адам жоғары құндылық ретінде еңбек заңнамасымен қауіпсіздік, санитария, еңбек гигиенасы, өндірістегі жазатайым оқиға салдарынан денсаулыққа келтірілген зиян үшін жұмыс берушінің жауапкершілігі сияқты талаптарды бекіту арқылы жұмыскердің өмірі мен денсаулығы қорғалады.

Еңбек құқығының салааралық қағидалары

- Екі және одан да көп құқық салаларына тән негізгі ережелер, идеяларды түсінеміз.

Еңбек құқығының салааралық қағидаларының түрлері:

1) Жұмыссыздықтан әлеуметтік қорғау ;

2) Азаматтардың денсаулығын қорғау;

3) Азаматтар мен ұйымдардың меншік құқығын қорғау

Еңбек құқығының салааралық қағидаларының түрлері:

4) Салық төлеудің конституциялық қағидасы;

5) Құқықтар мен бостандықтарды соттық қорғау;

6) ҚР бірлестіктеріне бірігу қағидасы

Еңбек құқығының салалық қағидалары

- 1) адам мен азаматтың еңбек саласындағы құқықтарының шектелуіне жол бермеу;
- 2) еңбек бостандығы;
- 3) еңбек саласындағы кемсітушілікке, мәжбүрлі еңбекке және балалар еңбегінің ең нашар түрлеріне тыйым салу;

Еңбек құқығының салалық қағидалары

- 4) қауіпсіздік және гигиена талаптарына сай келетін еңбек жағдайларына құқықты қамтамасыз ету;
- 5) жұмыскердің өмірі мен денсаулығының басымдығы;
- 6) еңбегі үшін жалақының ең төмен мөлшерінен кем емес сыйақы құқығын қамтамасыз ету;

Еңбек құқығының салалық қағидалары

- 7) тынығу құқығын қамтамасыз ету;
- 8) жұмыскерлердің құқықтары мен мүмкіндіктерінің теңдігі;
- 9) жұмыскерлер мен жұмыс берушілердің өз құқықтары мен мүдделерін қорғау үшін бірігу құқығын қамтамасыз ету;
- 10) әлеуметтік әріптестікті нығайтуда және дамытуда мемлекеттің ықпалы;
- 11) еңбек қауіпсіздігі және еңбекті қорғау мәселелерін мемлекеттік реттеу